

УДК 334.012

Петричко Марія Михайлівна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та фінансів
Мукачівський державний університет*

Petrychko Mariia

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Mukachevo State University
ORCID: 0000-0001-7677-6516*

Гладинець Наталія Юріївна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та фінансів
Мукачівський державний університет*

Hladynets Nataliya

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Mukachevo State University
ORCID: 0000-0002-7885-9830*

Росола Уляна Василівна

*доктор філософії, доцент кафедри економіки та фінансів
Мукачівський державний університет*

Rosola Ulyana

*Doctor of Philosophy, Associate Professor
Mukachevo State University
ORCID: 0000-0001-7721-2755*

СУЧАСНИЙ СТАН МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ CURRENT STATE OF SMALL BUSINESS IN UKRAINE

Анотація. В умовах євроінтеграційних орієнтирів важливою передумовою функціонування ринкової економіки виступає малий бізнес, який охоплює всі сфери господарського механізму країни. За допомогою малих підприємств вирішуються соціально-економічні проблеми – створення додаткових робочих місць, насичення ринку товарами та послугами, розвиток конкуренції, наповнення місцевих та державного бюджету, більше населення займається підприємницькою діяльністю, вплив на розвиток науково-технічного прогресу.

У статті узагальненні існуючі теоретичні підходи до визначення економічної сутності дефініції «мале підприємництво», «малий бізнес» та запропоновано власне визначення даних понять. Щодо даної проблематики розглянуто та проаналізовано нормативно-законодавчу базу регулювання малого бізнесу в Україні. Автором виділено наступні критерії віднесення бізнесу, підприємництва до малого: щорічна виручка від реалізації продукції, робіт та послуг; чисельність працюючих; переважно спрощена система оподаткування та ведення обліку та звітності. Практичне значення викладених у статті ідей полягає у дослідженні тенденції функціонування кількості малих підприємств та чисельності зайнятих на них працівників протягом аналізованого періоду. Виокремлено особливості введення підприємницької діяльності в умовах воєнного стану та охарактеризовано ряд заходів, які держава здійснила для зменшення податкового тиску на суб'єктів малого бізнесу та забезпечення оптимальних умов існування в умовах сучасних викликів. Відмічено, що в чинному законодавстві є прогалини щодо визначення малого підприємництва та мікропідприємництва, що в свою чергу вимагає скорішого вирішення, оскільки перешкоджає розвитку мікро та малого підприємництва в країні. Досліджено відповідні критерії віднесення бізнесу, підприємництва до малого, виділено переваги та недоліки його функціонування та спрогнозовано можливу кількість діючих підприємств

до 2025 року за існуючих тенденцій.

Перспективи подальших розвідок будь особливо актуальні в післявоєнний період у напрямку розроблення теоретичних та практичних аспектів функціонування малого бізнесу.

Ключові слова: малий бізнес, мале підприємництво, мікропідприємництво, переваги і недоліки малого бізнесу, суб'єкти малого бізнесу.

Summary. *In terms of European integration guidelines, small business, which covers all areas of the country's economic mechanism, is an important prerequisite for the functioning of the market economy. With the help of small enterprises, socio-economic problems are solved - creation of additional jobs, saturation of the market with goods and services, development of competition, filling of local and state budgets, more population engaged in entrepreneurial activities, influence on the development of scientific and technical progress. The article summarizes the existing theoretical approaches to determining the economic essence of the definitions of "small entrepreneurship" and "small business" and offers a proper definition of these concepts. Regarding this issue, the regulatory and legislative framework for the regulation of small business in Ukraine has been considered and analyzed. The author has highlighted the following criteria for classifying business, entrepreneurship as small: annual revenue from the sale of products, works and services; the number of employees; mainly a simplified system of taxation and accounting and reporting. The practical significance of the ideas presented in the article lies in the study of the trend in the functioning of the number of small enterprises and the number of employees employed by them during the analyzed period. The peculiarity of the introduction of entrepreneurial activity in the conditions of martial law is singled out and a number of measures implemented by the state to reduce the tax pressure on small business entities and ensure optimal conditions of existence in*

the conditions of modern challenges are characterized. It was noted that there are gaps in the current legislation regarding the definition of small entrepreneurship and micro entrepreneurship, which in turn requires a faster solution, as it hinders the development of micro and small entrepreneurship in the country. The appropriate criteria for classifying business and entrepreneurship as small have been studied, the advantages and disadvantages of its operation have been highlighted, and the possible number of operating enterprises by 2025 based on existing trends has been predicted.

Prospects for further research were especially relevant in the post-war period in the direction of developing theoretical and practical aspects of small business functioning.

Key words: *small business, small business, micro-business, advantages and disadvantages of small business, small business subjects.*

Постановка проблеми. В умовах євроінтеграційних орієнтирів важливою передумовою функціонування ринкової економіки виступає малий бізнес, який охоплює всі сфери господарського механізму країни. За допомогою малих підприємств вирішуються соціально-економічні проблеми – створення додаткових робочих місць, насичення ринку товарами та послугами, розвиток конкуренції, наповнення місцевих та державного бюджету, більше населення займається підприємницькою діяльністю, вплив на розвиток науково-технічного прогресу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню науково-теоретичних підходів щодо визначення поняття «мале підприємництво» та «малий бізнес» присвячено чимало праць науковців, зокрема Варналій З.С. [1], Говрушко Т.А., Буняк В.Л., Говрушко С.С. [2], Черняєва О.В., Гриненко А.Ю. [3]. Окрім того дані питання висвітленні у нормативно-законодавчих актах [4; 6; 10]. Виходячи із цього, набувають актуальності та потребують додаткового дослідження уточнення поняття «мале

підприємництво» та «малий бізнес», визначення переваг та недоліків його функціонування в сучасних умовах.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження полягає в узагальненні теоретичних підходів до розуміння сутності малого бізнесу та підприємництва в контексті сучасних викликів та змін.

Виклад основного матеріалу. Малий бізнес в Україні виступає рушійною силою економічного, соціального розвитку держави та фундаментом підвищення ефективності національної економіки. Частина доходів, у вигляді податків, вилучена від суб'єктів підприємництва є левою часткою в структурі доходів територіальних громад, місцевого бюджету та державного бюджету в частині сплати загальнодержавних податків та безпосередньо впливає на зростання добробуту населення шляхом скорочення безробіття та утворення нових робочих місць, створенню валового внутрішнього продукту та здійснює вплив на формування структури виробництва та соціальних перетворень в країні.

В сучасних умовах євроінтеграції роль малого бізнесу та підприємництва значно підвищується та стає інструментом регулювання соціально-економічних процесів в країні.

В економічній літературі можна зустріти поняття «малий бізнес» та «мале підприємництво». Так корефей економчної думки З.С. Варналій [1] вважає, що:

«мале підприємництво» - це самостійна (за рахунок власних коштів) систематична інноваційна діяльність громадян-підприємців та малих підприємств на власний ризик з метою отримання підприємницького доходу (надприбутку);

«малий бізнес» - це діяльність будь-яких малих підприємств та окремих громадян (фізичних осіб) з метою одержання прибутку. Практично це будь-яка діяльність зазначених суб'єктів господарювання,

спрямована на реалізацію власного економічного інтересу. Не обов'язково це має бути особливо ризикова та інноваційна діяльність на засадах повної економічної відповідальності.

Говрушко Т.А, Буняк В,Л, Говрушко С.С. [2] дають наступні визначення:

«мале підприємництво» - це самостійна, на власний ризик, під власну майнову відповідальність ініціатива, діяльність, що характеризується прагненням до інновацій, незначними обсягами виробництва (товарообігу), ґрунтується на використанні економічних ресурсів та спрямована на отримання фінансового-економічного і соціального результату».

«малий бізнес» - це реалізація малого підприємництва у системі ринкових соціально-економічних відносин, що має на меті задоволення потреб споживачів та інших учасників».

О.В. Черняєва, А.Ю., Гриненко [3] вважають що під «малим підприємництвом» розуміється не тільки цілеспрямована підприємницька діяльність фізичної чи юридичної особи, що пов'язана з підвищеним ризиком, заснована на використанні інноваційної ідеї, основною метою якої є максимізація прибутку за рахунок виробництва і продажу товарів, виконання різних робіт і надання різноманітних послуг з обов'язковим дотриманням норм законодавства, а також відповідність критеріям віднесення до малого підприємництва [3]. «Малий бізнес» - це економічний термін і використовується здебільшого у зв'язку з економічним розвитком регіону чи держави [3].

В Господарському кодексі України [4] окрім поняття «мале підприємництво» наведено ще поняття «мікропідприємництво».

«Суб'єктами мікропідприємництва є:

фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-

якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єктами малого підприємництва є:

фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України» [4].

Таким чином, узагальнивши наявні спектри трактувань щодо дефініції «мале підприємництво» ми вважаємо, що це операційна, фінансова, інвестиційна діяльність суб'єктів господарювання в залежності від кількості працюючих та річного доходу з метою отримання фінансового результату (прибутку) як окремої інституціональної одиниці так і держави в цілому для забезпечення соціального-економічного розвитку.

Проте слід відмітити, що єдиного чіткого визначення на законодавчому рівні дефініції «малий бізнес» не існує. Цей термін переважно використовується в наукових колах та на економічних

платформах. Також даним поняттям оперують переважно малі підприємства, приватні підприємці та громадян України, оскільки асоціюється з спрощеною процедурою введення бізнесу та оподаткування..

На нашу думку «малий бізнес» - це самостійна господарська діяльність мікропідприємств та малих підприємств з метою одержання прибутку регламентована нормами чинного законодавства та правом вибору системи оподаткування та введення бухгалтерської та фінансової звітності (спрощеної чи загальної).

Таким чином з вище наведеного можна виділити наступні критерії віднесення бізнесу, підприємництва до малого:

- щорічна виручка від реалізації продукції, робіт та послуг;
- чисельність працюючих;
- переважно спрощена система оподаткування та ведення обліку та звітності.

Згідно даних державної служби статистики України за аналізований період кількість суб'єктів малого бізнесу та кількість зайнятих працівників мали тенденцію до збільшення: мікропідприємства – на 53964 малі підприємства – на 6496 одиниць та 10 тис. осіб і 317,2 тис. осіб відповідно (рис. 1, рис. 2).

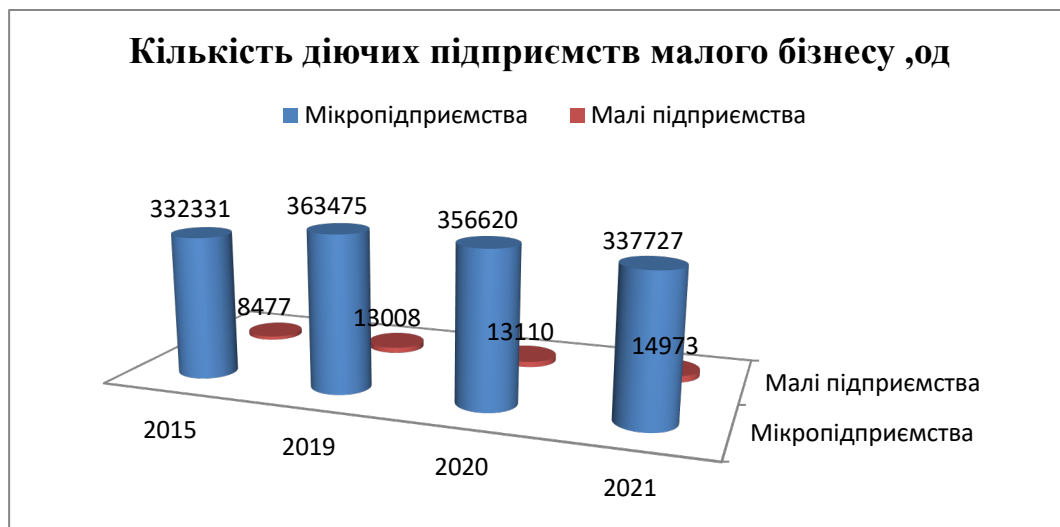


Рис. 1. Кількість підприємств малого бізнесу, од.

Джерело: побудовано автором за даними [5]

Кількість зайнятих працівників у малому бізнесі наведено на рис.2

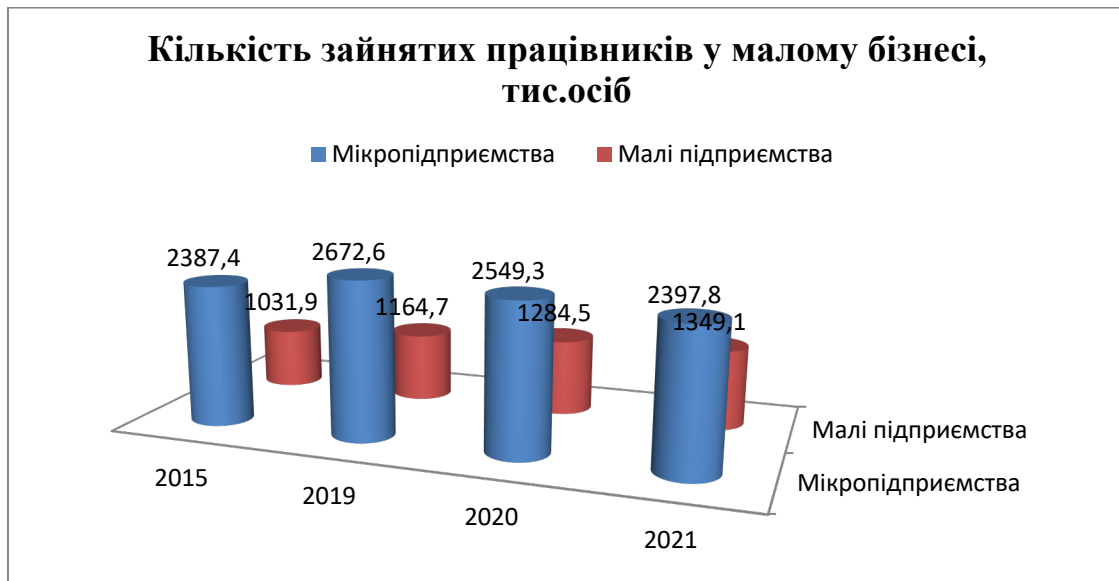


Рис. 2. Кількість зайнятих працівників у малому бізнесі, осіб

Джерело: побудовано автором за даними [5]

Перші два критерії було розглянуто зупинимось на останньому.

«Спрощена система оподаткування, обліку та звітності - особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів, встановлених п. 297.1 Податкового Кодексу України на сплату єдиного податку та з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності» [6].

Суми єдиного податку для 1 та 2 групи ФОП прив'язані до прожиткового мінімуму та мінімальної зарплати. Згідно Закону України «Про державний бюджет на 2023 рік» сума єдиного податку щомісяця складатиме: для 1 групи ФОП – 268,4 грн (10 % від прожиткового мінімуму); для 2 групи ФОП – 1340 грн, (20 % від мінімальної зарплати); для 3 групи ФОП ставки не зміняться порівняно з 2022 роком: - 3 % від доходів для платників ПДВ; - 5 % від суми доходів для неплатників ПДВ; - спеціальний режим 2 % для неплатників ПДВ на час дії воєнного стану [7].

Проте слід відмітити, що з введенням воєнного стану було прийнято низку законів, які дозволяли зменшити податковий тиск на суб'єктів

малого бізнесу та створювали платформу для утримання бізнесу на «плаву». Так 15.03.2022 року Верховна Рада прийняла Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану" (законопроект № 7137-д) [8]:

«можливість для фізичних осіб – підприємців та юридичних осіб бути платниками єдиного податку III групи із застосуванням ставки єдиного податку у розмірі 2 % від суми доходу; можливість для фізичних осіб – підприємців платників єдиного податку I та II груп не сплачувати єдиний податок; зупинення проведення документальних перевірок; незастосування штрафних санкцій за порушення податкового законодавства; незастосування штрафних санкцій за порушення правильності нарахування, обчислення та сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування; незастосування штрафних санкцій за порушення порядку використання реєстраторів розрахункових операцій / програмних реєстраторів розрахункових операцій» [8].

Але у ВРУ Україні знаходиться законопроект «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану» від 31.01.2023 р. № 8401 який відміняє вище зазначені норми з 01.07.2023 р. [9].

Таке рішення з одного боку обґрунтоване і необхідне для подальшого розвитку економіки в умовах сучасних викликів та забезпечить збільшення надходжень до державного та місцевих бюджетів, Пенсійного фонду України. А з іншого боку негативно вплине на діяльність малого підприємництва, що вивільнить частину капіталу на сплату податків та відрахувань до ПФУ, що в свою чергу приведе до пошуку збільшення доходів та додаткових джерел залучення коштів. Отже постає необхідність створення оптимального податкового клімату як для

держави так і для суб'єктів малого бізнесу.

Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [10]:

«Мікропідприємствами є підприємства, показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв:

- балансова вартість активів - до 350 тисяч євро включно; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) - до -700 тисяч євро включно;
- середня кількість працівників - до 10 осіб включно.

Малими є підприємства показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв:

- балансова вартість активів - до 4 мільйонів євро включно;
- чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) - до 8 мільйонів євро включно;
- середня кількість працівників - до 50 осіб включно» [10].

Отже можемо відмітити, що в чинному законодавстві є прогалини щодо визначення малого підприємництва та мікропідприємництва за критеріями розподілу наведених в табл. 1, що в свою чергу вимагає скорішого вирішення, оскільки перешкоджає розвитку мікро та малого підприємництва в країні.

Таблиця 1

Критерії розподілу малого підприємництва та мікропідприємництва

Господарський кодекс України	Закон України Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні
Суб'єкти мікропідприємництва є:	
фізичні особи, юридичні особи <i>річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро,</i>	- Підприємства <i>чистий дохід від реалізації продукції</i> (товарів, робіт, послуг) - до -700 тисяч євро включно;

середня кількість працівників за не перевищує 10 осіб	- середня кількість працівників - до 10 осіб включно.
Суб'єкти малого підприємництва є:	
фізичні особи, юридичні особи річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, середня кількість працівників за не перевищує 50 осіб	підприємства чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) - до 8 мільйонів євро включно; - середня кількість працівників - до 50 осіб включно.

Джерело: побудовано автором за даними [4; 10]

Дослідивши відповідні критерії віднесення бізнесу, підприємництва до малого можна виділити переваги та недоліки його функціонування та спрогнозувати можливу кількість діючих підприємств до 2025 року за існуючих тенденцій рис. 3.

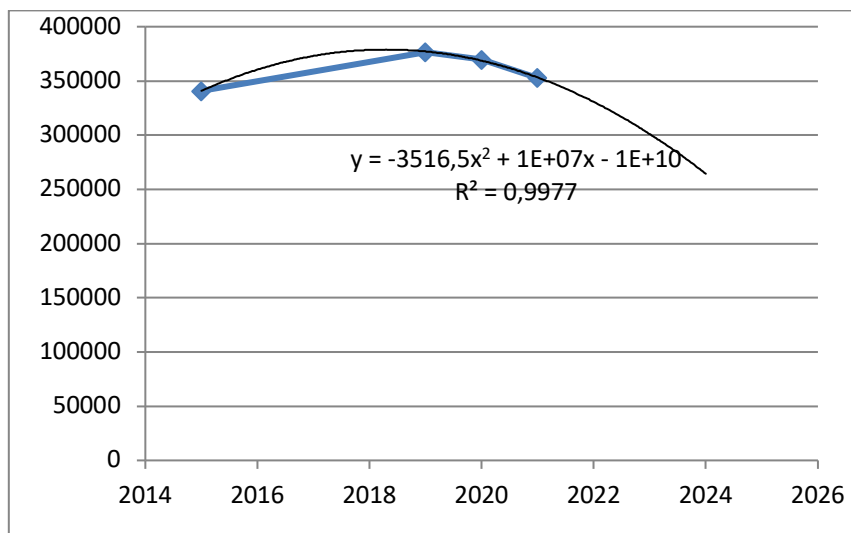


Рис. 3. Прогноз кількості діючих підприємств малого бізнесу, од.

Джерело: побудовано автором за даними [5]

Згідно рисунку 3 кількість підприємств має тенденцію до зниження з 340 тис. од. в 2015 до 250 тис од. в 2025р. До об'єктивних факторів можемо віднести пандемію COVID 2019 яка розпочалася 2020 році та негативно вплинула на фінансово-господарську діяльність малого бізнесу. Наступним викликом для малого бізнесу є повномасштабне вторгнення росії в Україну.

Воєнний рік суттєво позначився на роботі бізнесу, зокрема й на

фінансових результатах. За підсумками року, більшість компаній повідомляють про падіння їхніх доходів у доларах США: у 29% відбулось падіння до 20%, у 54% – падіння на 21% і більше. Тільки 6% опитаних повідомили про відсутність змін, і ще 11% можуть похвалитися зростанням доходів у такий складний рік [11].

Перевагами функціонування малого бізнесу є :

- 1) невеликий обсяг капіталу, що дозволяє швидко започаткувати свою справу;
- 2) фінансова підтримка з боку держави, зокрема за допомогою порталу Дія.Бізнес можна знайти різні програми та напрями фінансування малого бізнесу;
- 3) спрощена система оподаткування, обліку та звітності;
- 4) Чисельність працюючих до 50 чоловік;
- 5) Швидкість у реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності за допомогою порталу "Дія"

Недоліками сучасної системи малого бізнесу є:

- 1) Високий підприємницький та фінансовий ризик;
- 2) Обмежений доступ до фінансових ресурсів, зокрема кредитів;
- 3) прогалини в законодавстві щодо визначення малого підприємництва та мікропідприємництва;
- 4) нестабільність податкового законодавства;
- 5) менше можливостей для диверсифікації бізнесу, малі підприємства переважно займаються одним видом діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. На даному етапі розвиток малого бізнесу в Україні супроводжується загостренням соціально економічних проблем, як наслідок постCOVIDного періоду та воєнних дій на території України. Хоча держава здійснює ряд заходів для підтримки малого бізнесу, таких як зниження податкових ставок та створення спеціальних фондів для надання фінансової допомоги,

спрощення процедур реєстрації та ведення бізнесу, зменшення бюрократичних перешкод, проте цього недостатньо в умовах сучасних викликів. Перспективи подальших розвідок будь особливо актуальні в післявоєнний період у напрямку розроблення теоретичних та практичних аспектів функціонування малого бізнесу.

Література

1. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. 2 вид. випр. і доп. К. : Знання, 2003. 303 с
2. Черняєва О.В., Гриненко А.Ю. Сутність і значення малого підприємництва у світовій економіці // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. Вип. 3(08). С. 33–42.
3. Говрушко Т.А., Буняк В.Л., Говрушко С.С. Аналіз теоретичних підходів до трактування малого підприємництва і малого бізнесу як загальнонаукових суміжних понять. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/546/3/10141.pdf> (дата звернення: 22.05.2023)
4. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 20.05.2023).
5. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва : Статистичний збірник. 2021. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/12/Dsvsmm_21.pdf (дата звернення: 23.05.2023).
6. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 20.05.2023).
7. Про державний бюджет України на 2023 рік : Закон України від 03.11.2022 року, № 2710-IX. URL:

- <https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text> (дата звернення: 20.05.2023).
8. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 року № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 21.05.2023).
 9. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану : Проект закону від 31.01.2023 року № 8401. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41268> (дата звернення: 21.05.2023).
 10. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від № 2435- IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2435-20#Text> (дата звернення: 22.05.2023).
 11. Дослідження стану та потреб бізнесу за рік повномасштабної війни. Дія.Бізнес. 2023. URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/iniciativi/doslidzenna-stanu-ta-potreb-biznesu-za-rik-povnomasstabnoi-vijni> (дата звернення: 23.05.2023).

References

1. Varnalii Z. S. (2003). Male pidpriemnytstvo: osnovy teorii i praktyky. 2 vyd. vypr. i dop. K. : Znannia, 303 s.
2. Cherniaieva O.V., Hrynenko A.Iu. (2017). Sutnist i znachennia maloho pidpriemnytstva u svitovii ekonomitsi // Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia. Vyp. 3(08). S. 33–42.
3. Hovrushko T.A., Buniak V.L., Hovrushko S.S. Analiz teoretychnykh pidkhodiv do traktuvannia maloho pidpriemnytstva i maloho biznesu yak zahalnonaukovykh sumizhnykh poniat. URL:

<https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/546/3/10141.pdf>
(accessed 22.05.2023)

4. Hospodarskyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 roku № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (accessed 20.05.2023).
5. Activity of large, medium, small and micro-entrepreneurship : Statistical Publication. (2021). URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/12/Dsvsmm_21.pdf (accessed 23.05.2023).
6. Podatkovyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 02.12.2010 roku № 2755-VI. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (accessed 20.05.2023).
7. Pro derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2023 rik : Zakon Ukrainy vid 03.11.2022 roku, № 2710-IX. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text> (accessed 20.05.2023).
8. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo dii norm na period dii voiennoho stanu : Zakon Ukrainy vid 15.03.2022 roku № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (accessed 21.05.2023).
9. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakoniv Ukrainy shchodo osoblyvostei opodatkuvannia u period dii voiennoho stanu : Proekt zakonu vid 31.01.2023 roku № 8401. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41268> (accessed 21.05.2023).
10. Pro bukhhalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini : Zakon Ukrainy vid № 2435-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2435-20#Text> (accessed 22.05.2023).
11. Doslidzhennia stanu ta potreb biznesu za rik povnomasshtabnoi viiny. Diia.Biznes. 2023. URL:

<https://business.diia.gov.ua/cases/iniciativi/doslidzenna-stanu-ta-potreb-biznesu-za-rik-povnomasstabnoi-vijni> (accessed 23.05.2023).